

ВКЛУЧЕНОСТ НА РОДИТЕЛИТЕ ВО ОБРАЗОВАНИЕТО НА УЧЕНИЦИТЕ СО ПРЕЧКИ ВО РАЗВОЈОТ

Наташа Чичевска-Јованова

Универзитет „Свети Кирил и Методиј“,
Филозофски факултет – Скопје,
Институт за Дефектологија, Република Македонија
natasac@fzf.ukim.edu.mk

Даниела Димитрова-Радојичиќ

Универзитет „Свети Кирил и Методиј“,
Филозофски факултет – Скопје,
Институт за Дефектологија, Република Македонија
daniela@fzf.ukim.edu.mk

УДК: 37.018-056.36-057.874

Апстракт

Промените во семејната и социјалната структура и демографските промени значително ја променија улогата на училиштето во општеството, а оттука и улогата на родителите во училишните одговорности. Една од најважните работи за добро образование на детето, е што поблизок однос меѓу родителите и наставниците.

Целта на овој труд е да се претстави Моделот за концептуализирање на вклученоста на родителите, којшто првично беше осмислен за наставници и родители на деца со посебни потреби, но подоцна беше сфатено дека со мали измени можат да го користат сите наставници и родители. Моделот се состои од две пирамиди, едната од нив ја претставува хиерархијата на потребите на родителите, а другата е хиерархија на силните страни на родителите и можните придонеси. Обете пирамиди визуелно демонстрираат различни нивоа на потреби и придонеси од страна на родителите.

Истражувањето покажува дека вклученоста на родителите во едукацијата влијае многу позитивно врз учениците, во смисла на зголемена редовност во посетувањето на наставата, подобри оценки, зголемена независност, самопочит и доверба.

Клучни зборови: *наставници, родители, образование, ученици со пречки, инклузија.*

Вовед

Децата најчесто имаат двајца главни едукатори во нивните животи – нивните родители и нивните наставници. Родителите се примарните едукатори сè додека детето не појде во градинка или не тргне на училиште, но тие и понатаму ќе имаат огромно влијание врз учењето на нивните деца во училиштето.

Сепак, свесноста за важноста на родителите, особено мајката, во едукацијата на нивните деца не е никаков нов феномен. Пред повеќе од 400 години Коменски пишувал за „школото од мајчиниот скут“, поткрепувајќи го со аргумент дека родителите треба систематски да ги едуцираат своите деца во првите 6 години од животот. Тој се залагал мајките да им читаат приказни или песни на своите деца. Долго време родителите,

особено мајките биле вклучени во едукацијата на своите деца – посебно во периодот на предучилишна возраст (Curtis A., 1998).

Во поголемиот дел од првата половина на 20 век, училиштата биле одговорни само за академска настава, додека, пак, семејствата биле одговорни за емоционалниот и социјалниот развој (Flexman E., & Inger M., 1991). Односот помеѓу училиштата и домот бил многу хиерархиски и процедурален. Контактот меѓу домот и училиштето бил многу поредок отколку сега и главната точка од контактот родител – наставник вообичаено биле „родителските средби“, кога наставниците доставувале извештаи за напредокот на детето. Во периодот по 1960 година се случиле значајни промени. Се зголемила свеста како резултат на истражувања што ги покажуваат предностите од добрите односи дом – училиште, но исто така забележлива била и промената во динамиката на односот помеѓу двете групи.

Нема универзален договор за тоа што е вклученост на родителите - таа може да заземе многу форми, од вклученост на училиште (како управител, помагајќи во училницата или во текот на паузите за ручек), па до читање на детето дома, подучување песни или детски песнички и помагање со домашните задачи.

Ова може да се категоризира во два широки аспекта:

- вклученост на родителите во животот на училиште.
- нивна вклученост во поддршка на детето во домот. (The Impact of Parental Involvement on Children's Education, 2008)

Во некои училишта сè уште има едукатори кои велат: *ако семејствата ја вршат само нивната работа, ние би можеле да ја вршиме својата работа.* И сè уште има семејства кои велат: *јас го одгледав ова дете; сега твоја работа е да едуцираш.* Овие зборови опфаќаат мислење на одделни сфери на влијание. Други едукатори велат: *јас не можам да ја вршам својата работа без помош од семејствата на моите ученици и поддршката на оваа заедница.* А некои родители велат: *навистина морам да знам што се случува на училиште со цел да му помогнам на моето дете.* Овие фрази ја опфаќаат теоријата на *преклопени сфери на влијание* (Epstein JL, 2001).

Постојат многу причини за вклученост на семејствата и за соработката родител – стручно лице во едукацијата. Синклер и Кристенсон (1992), забележувајќи дека соработката училиште – дом е составен дел од успехот на учениците, укажува на следниве општи причини за поддршка на вклученоста на родителите:

- Вистинска промена може да се случи единствено преку соработка. Училиштата и стручните лица не можат сами да ги задоволат комплексните, многубројни потреби на децата денес.
- Развојот и учењето на детето не се случуваат во една средина и без влијание од многубројни извори. „Децата учат, растат и се развиваат дома и на училиште. За децата и за младите нема јасна граница помеѓу искуствата на училиште и од дома. Всушност, постои меѓусебно влијание на квалитетот помеѓу искуствата во овие две средини.“ (Sinclair MF., & Christenson SL., 1992).
- Дефиницијата за едукација се прошири со прогресот во истражувањата за човековото учење и создавање (Wehmeyer M., and all., 2002).

Истражувањата конзистентно покажуваат дека вклученоста на родителите во едукацијата на децата прави позитивна разлика кај достигнувањата на учениците. Нивото на вклученост на родителите варира, на пример, мајки, родители на мали деца, родители на деца со посебни образовни потреби се повеќе вклучени во едукацијата на нивното дете.

Возраста на детето може да биде бариера за вклученоста на родителите, бидејќи е широко прифатено дека вклученоста на родителите се намалува како што децата растат и е на најниско ниво кај децата на средношколска возраст. Тенденцијата за поголема вклученост на родителите на помали деца може делумно да биде поради тоа што помалите деца се попозитивни за тоа нивните родители да одат на училиште. Меѓутоа, постарите деца се помалку заинтересирани за вклученост во училиштето, како што е одењето на родителите на екскурзии, што барем малку се должи на желбата на адолесцентите да станат независни од нивните родители (Eccles JS. & Harold RD., 1993).

Поголемиот дел од литературата за вклученост на родителите се фокусира на основни училишта, но вклученоста на родителите се смета за важна и во средните училишта (Wheeler P., 1992) и широко е прифатено дека „вклученоста на родителите има значителен ефект врз достигнувањата на ученикот низ годините на школување“ (DCFS, 2007, стр. 5). Меѓутоа, доказите покажуваат дека вклученоста на родителите има тенденција на опаѓање во средношколската возраст (Hill NE., et al., 2004; Hoover-Dempsey KV., et al., 2005; Spera C., 2005).

Постојат најмалку три можни причини за ова (Chen JJ., 2008; Christenson, 2004). *Прво*, средните училишта може да не се толку пријатни за родителите колку што се основните училишта. *Второ*, родителите може да имаат помалку самодоверба да бидат вклучени во едукацијата на нивните деца, бидејќи предметниот материјал станува попретизвикувачки како што нивните деца напредуваат. *Трето*, бидејќи децата се адолесценти се обидуваат да станат поавтономни, тие може да се помалку отворени за тоа родителите да бидат вклучени во нивните училишта (Hornby G., 2011).

Вклученоста на родителите може да доведе до:

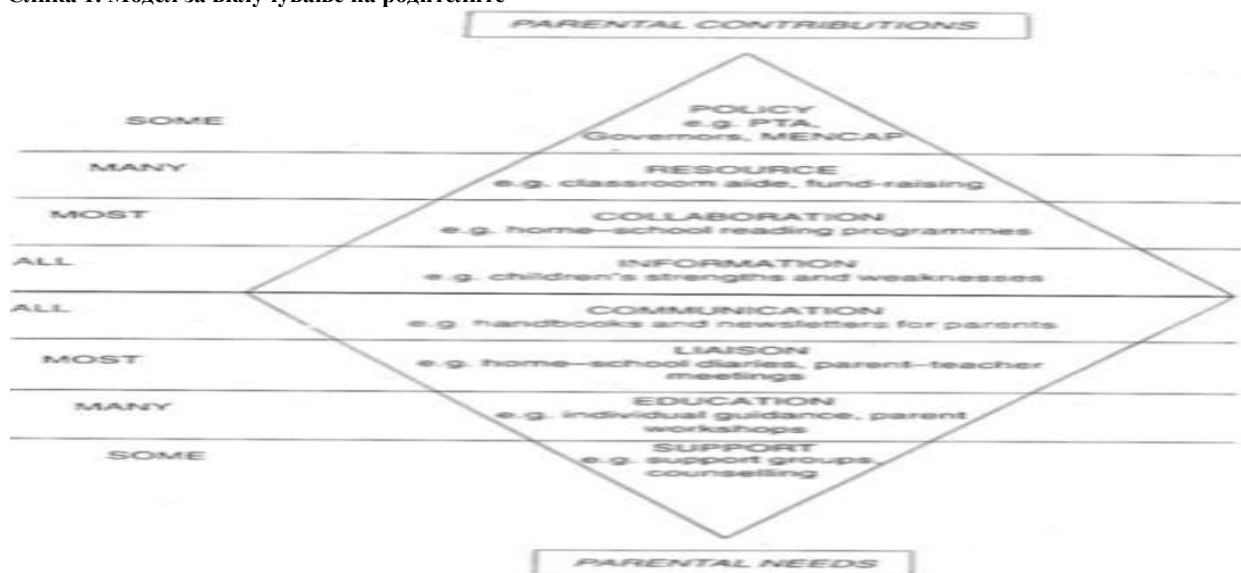
- повисоки оценки;
- подобри резултати на тестовите;
- повеќе внимание;
- зголемена мотивација;
- пониска стапка на укори;
- намалена употреба на дрога и алкохол;
- намалување на насилничко однесување;
- поголема самопочит. (D'Amico J. & Gallaway K., 2010).

Интеракциите и улогата на односот родител - наставник често се обликувани со различни очекувања и лични интереси (Wolfendale S., 1983). Средбите родител – наставник претставуваат добар пример за тоа колку целите и агендите на родителите и наставниците можат да се разликуваат. Бастијани (1989) укажува дека *целите на наставниците* за средбите родител – наставник вклучуваат дискусија за напредокот на децата и тешкотиите што ги имаат, да дознаат од родителите како децата се соочуваат со училиштето, идентификување начини на коишто родителите можат да им помогнат на нивните деца дома и идентификување потенцијални конфликти со родителите. *Целите на родителите* за средбите родител – наставник вклучуваат дискусија за напредокот на децата и тешкотиите што ги имаат, споредба на напредокот на нивните деца со оној на другите во одделението, учење нешто повеќе за училиштето и користените методи на подучување и поставување прашања на наставниците за грижите коишто ги имаат (Bastiani J., 1989). Па, јасно е дека иако има сличности, исто така има и важни разлики во агендите на родителите и наставниците за овие состаноци, коишто дејствуваат како бариери за воспоставување ефективна вклученост на родителите.

Модел за вклучување на родителите

Теоретскиот модел за вклучување на родителите опишан подолу е создаден со комбинирање и адаптирање на постојните модели (на пр., Bastiani J., 1989; Epstein JL., 2001; Kroth RL., 1985; Lombana JH., 1983; Wolfendale S., 1992) и од одговорите на многумина родители, наставници и на другите стручни лица што работат во училиштата. Оригиналниот модел е осмислен со наставници и родители на деца со ПОП (Hornby G., 1989), но супсеквентно е реализиран така што, со мали адаптации, е подеднакво применлив за сите родители и наставници (Hornby G., 1990). Моделот за вклучувањето на родителите е презентирани на слика 1.

Слика 1. Модел за вклучување на родителите

Моделот се состои од 2 пирамиди поврзани во основите, од коишто едната ја претставува хиерархијата на потребите на родителите, а другата хиерархијата на силните страни на родителите или можните придонесувања. Обете пирамиди визуелно ги демонстрираат нивоата на потребите и придонесите на родителите. И покрај тоа што секој родител има некакви потреби и одредени потенцијални придонесувања што можат да бидат искористени, помал број имаат неминовна потреба за насочување или оспособување за правење екстензивен придонес. Секоја од компонентите на моделот е потцртана и идентификувани се знаењата и вештините што треба да ги поседуваат наставниците за секој вид вклучување на родителите.

Придонесувања од страна на родителите

Политика

Некои родители можат да дадат придонес како резултат на сопствените искуства преку членување во родителски или професионални здруженија. Други, пак, имаат време и способност да обезбедат обука за стручните лица преку зборување на конференции или работилници, или преку пишување за нивното искуство (на пр., Featherstone H., 1981).

Наставниците треба постојано да соработуваат со родители што можат да придонесат на овој начин.

Улога на ресурс

Многу родители имаат време и способност да бидат волонтерски помошници на наставникот, било да е тоа со помагање во училницата или подготвување материјали и собирање средства. Други, пак, можат да придонесат со подготвување весник, со занаетчиски вештини или во делови од наставната програма за којашто имаат посебен талент. Некои родители имаат време, вештини, знаење да обезбедат поддршка на другите родители во вид на информирање или преку учество во групи за поддршка за самопомош. Во сите наведени случаи, наставниците треба максимално да го искористат вредниот волонтерски ресурс - родителите. Од друга страна, родителите можат да стекнат знаење што ќе им помогне да си го разберат сопственото дете, а и да здобијат самодоверба од фактот дека помагаат во училиште и од продлабочување на сопственото знаење.

Соработка со наставниците

Голем број родители сакаат да придонесуваат во образованието на своите деца, така што ја применуваат наставната програма и дома. Ова е особено значајно за децата со ПОП, зашто од големо значење е конзистентноста во барањата од децата и во училница и надвор од неа (Dean J., 1996).

Меконахи (McConachie H., 1986) вели: „Соработката треба да значи рамноправност на родителите со наставниците при дефинирањето на јаките страни и целите, препознавање на различната сила што секоја страна ја носи во соработката и какво знаење и перспектива им недостига на засегнатите страни.“

Сепак, некои родители не можат да продолжат со работата со детето дома. Тоа може да биде многу фрустрирачко за наставникот, зашто знае дека таквата соработка води до поголем прогрес кај детето, а децата со коишто не се работи дома постигнуваат побавен прогрес. Сепак, наставниците мора да го прифатат фактот дека некои родители не можат секогаш да соработуваат на овој начин.

Споделување информации за детето

Секој родител може да даде вредни информации за своето дете што ќе послужат за изготвување план за работа со детето. Информации што се во врска со она што го сака детето и што не сака, предности и слабости, како и релевантни медицински детали, можат да се собираат од страна на наставниците на средбите со родителите.

Потребите на родителите

Можност за комуникација

Сите родители треба да имаат можност за ефикасна комуникација со наставниците на нивните деца. Ним им е потребна информација за организацијата и барањата што се однесуваат на нивните деца, за тешкотиите и причините за нив што се поврзани со прогресот на детето итн. Исто така, родителите треба да ги знаат своите права и обврски. Тоа може да се направи со изработка на прирачник за родителите, зашто тоа би им дало можност на родителите во секој миг да ги имаат при рака правилата за нивните права и обврски. Училиштата се должни да обезбедат ефикасна пишана и усна комуникација, преку телефон, директни средби на родителот со наставникот, преку е-пораки и сл.

Поврзаност со стручниот кадар во училиштето

Повеќето родители сакаат да знаат како напредува нивното дете во училиште. Сакаат да знаат каков напредок постигнало нивното дете и дали има некакви тешкотии. Наставникот го сметаат за главен извор на информации за постигнувањата на детето в училиште, и затоа се наметнува потребата за остварување партнерски однос во работата. Наставниците можат да придонесат за тоа така што ќе одржуваат редовен контакт со родителите преку телефонски повици, домашни посети, домашно-училишни забелешки, неделни известувања и средба со родителите в училиште.

Наставниците често се разочарани од неприсуството на родителите на средбите за родителот и наставникот што се одржуваат в училиште, зашто тоа остава впечаток дека не се заинтересирани за напредокот на нивните деца. Сепак, сигурно постојат други причини за нивното отсуство, како што се неможност да се најде бебиситерка, претераните барања што ги наметнува грижата за семејството или анксиозност од доаѓањето в училиште поврзана со нивното негативно искуство од училишните денови. Тогаш е важно наставниците да изнајдат други начини за поврзување со тие родители, можеби преку редовни телефонски повици или домашни посети. Затоа наставниците треба да ги развиваат вештините за формални и неформални средби со родителите.

Поддршка на родителите

На некои родители понекогаш им е потребна советодавна поддршка, без разлика дали ја бараат или не. Таква поддршка може да им се обезбеди поединечно или групно. Некои родители сами ќе побараат совет од наставникот на нивното дете, па затоа наставникот треба да поседува основни вештини за советување, добро да слуша и да им помогне на родителите да ги решаваат секојдневните проблеми. Кога потребата за советување ги надминува нивните граници, треба да ги упатат родителите на професионално советување.

Едукација на родителите

Некои родители се заинтересирани за учество во едукативните програми за родители за да го унапредат прогресот на своето дете или да го подобрат нивното однесување. Едукацијата на родителите може да се изведува индивидуално или групно. Најдобар формат за едукација на родителите е оној што ги комбинира упатствата за промовирање на развојот на детето со можноста родителите да дискутираат за своите грижи (Pugh G., & De'Ath E., 1984).

Заклучок

Дел од професионален успех на наставникот се потпира на градење силна, отворена комуникација со родителите. Позитивната врска меѓу домот и училиштето придонесува за зголемување на севкупниот успех на детето. Важно е да се поттикнат сите родители да сфатат дека тие се составен дел на образованието на нивните деца. Родителите можат да понудат важен увид во навиките на нивните деца, однесувањето, здравјето и општите карактеристики на личноста. Овие фактори, кои не можат да бидат лесно видливи во училница, можат да имаат влијание врз постигањата и во општото образование и за учениците со ПОП.

Резултатите од многу истражувања покажуваат дека зголемување на вклученоста на родителите во образованието на детето се однесува на вкупните перформанси на училиште. Една од причините може да биде дека родителите на учениците со повисоки постигнувања поставуваат повисоки стандарди за образовните активности на своите деца отколку родителите на учениците со пониски постигнувања (D'Amico JK., & Gallaway K., 2010).

Сметаме дека е потребно теоретски модел за вклучување на родителите да им помогне на училиштата при креирањето политики и процедури за вклучување на родителите. Моделот укажува на тоа кои компетенции се потребни од страна на наставниците за да се обезбеди успешна имплементација. Исто така се користи за да се генерира листа на прашања што училиштата можат да ги користат за да ја оценат нивната практика на вклучување на родителите, со цел да се идентификуваат силните страни и областите што треба понатаму да се развиваат.

Литература

1. Bastiani J. (1989). *Working with parents: A whole school approach*. Windsor: NFER-Nelson.
2. Curtis A. (1998). *A curriculum for the pre-school child: learning to learn (2nd ed.)*. London and New York: Routledge.
3. Chen JJ. (2008). Grade level differences: Relations of parental, teacher and peer support to academic engagement and achievement among Hong Kong students. *School Psychology International*, 29(2), 183–198.
4. Christenson SL. (2004). The family-school partnership: An opportunity to promote the learning competence of all students. *School Psychology Review*, 33(1), 83–104.
5. D’Amico J., & Gallaway K. (2010). *Differentiated Instruction for the Middle School Science Teacher: Activities and Strategies for an Inclusive Classroom*. Jossey-Bass A Wiley Imprint.
6. DCSF (Department for Children, Schools and Families). (2007). *The children’s plan: Building brighter futures*. London: The Stationary Office.
7. Dean J. (1996). *Managing special needs in the primary school*. London and New York: Routledge.
8. Eccles JS., & Harold RD. (1996). Family involvement in children’s and adolescents’ schooling. In A. Booth & J. F. Dunn (Eds.), *Family-school links: How do they affect educational outcomes?* (pp. 3-34). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
9. Epstein JL. (2001). *School, Family, and Community Partnerships*. Boulder, CO: Westview Press.
10. Featherstone H. (1981). *A difference in the family*. Harmondsworth: Penguin.
11. Flaxman E., & Inger M. (1991). Parents and schooling in the 1990’s. *The ERIC Review*, 1(3), 2-6.
12. Garner F. (2009). *Special Educational Needs: The Key Concepts*. London and New York: Routledge.
13. Hill NE., & Taylor LC. (2004). Parental school involvement and children’s academic achievement: Pragmatics and issues. *Current Directions in Psychological Science*, 13(4), 161–164.
14. Hoover-Dempsey KV., Walker JMT., Sandler HM., Whetsel D., Green CL., Wilkins, AS., et al. (2005). Why do parents become involved? *Elementary School Journal*, 106(2), 105–130.
15. Hornby G. (1989). A model for parent participation. *British Journal of Special Education*, 16(4), 161-162.
16. Hornby G. (1990). The organisation of parent involvement. *School Organisation*, 10(2), 247-252.
17. Hornby G. (2011). *Parental Involvement in Childhood Education: Building Effective School-Family Partnerships*. New York Dordrecht Heidelberg London: Springer Science+Business Media.
18. Hornby G., & Murray R. (1983). Group programmes for parents of children with various handicaps. *Child: Care, health and development*, 9(3), 185-198.
19. Kroth RL. (1985). *Communicating with parents of exceptional children* (2nd ed.). Denver: Love.
20. Lombana JH. (1983). *Home-school partnerships: Guidelines and strategies for educators*. New York: Grune & Stratton.
21. McConachie H. (1986). *Parents and Young Handicapped Children: A Review of Research Issues*, London: Croom Helm.
22. Pugh G., & De’Ath E. (1984). *The needs of parents: Practice and policy in parent education*. London: Macmillan.
23. Sinclair MF., & Christenson SL. (1992). Home-school collaboration: A building block of empowerment. *IMPACT Feature Issue on Family Empowerment*, 5(2), 12-13.
24. Spera C. (2005). A review of the relationship among parenting practices, parenting styles and adolescent school achievement. *Educational Psychology Review*, 17(2), 125–146
25. The Impact of Parental Involvement on Children’s Education (2008)
https://www.ucy.ac.cy/nursery/documents/ThemaVdomadas/DCSF- Parental_Involvement_1.pdf
26. Wehmeyer ML., Sands DJ., Knowlton E., & Kozleski EB. (2002). *Teaching Students with Mental Retardation: Providing Access to the General Curriculum*. Baltimore, London, Toronto, Sydney: Paul H. Brookes Publishing Co.
27. Wheeler P. (1992). Promoting parent involvement in secondary schools. *NASSP Bulletin*, 76, 28–35.
- Wolfendale S. (1992). *Empowering parents and teachers*. London: Cassell.